

ОСВРТ ВРЗ ЗАКОНСКИТЕ ОБВРСКИ НА СТРУЧНИОТ СОРАБОТНИК - ПЕДАГОГ ВО ОСНОВНОТО УЧИЛИШТЕ

Кратка содржина

Воспитно-образовната работа во основното училиште ја остваруваат наставници, стручни соработници (педагог, психолог, социолог, дефектолог, библиотекар) и воспитувачи. Во трудот се презентирани и се анализирани само одредбите од досегашните закони за основно образование со кои се регулира статусот, напредувањето во структурата и работните обврски на стручниот соработник - педагог во основното училиште. Анализата покажува дека актуелниот Закон за основното образование во споредба со претходните ги регулира речиси сите важни прашања од делокругот на работата на училишниот педагог.

Клучни зборови: СТРУЧЕН СОРАБОТНИК, УЧИЛИШЕН ПЕДАГОГ, ОСНОВНО УЧИЛИШТЕ, ЗАКОН ЗА ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ, СТРУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ НА ПЕДАГОГОТ

Идејата за воведување на стручни соработници во основните училиштата во Македонија, која генерално била резултат на согледаната потреба за осовременување и рационализирање на воспитно-образовниот процес, за првпат законски е реализирана со Законот за основното училиште од 1965 година. Фактички, таа е конкретизирана со членот 98, во кој се вели: За поуспешно остварување на воспитно-образовните задачи на училиштето, за проучување и унапредување на воспитно-образовната работа и за помагање на директорот на училиштето во спроведувањето на неговите инструктивно-педагошки задачи, основното училиште може да има училишен педагог, училишен психолог и други стручни лица.¹

---

¹ Закон за основното училиште, (1965). Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр. 31

Оттогаш па сè до денес, во секој изменет и нов Закон за основното образование, секогаш со посебна одредба е регулирано дека, стручните соработници се училишен кадар чија работа функционално е врзана со остварувањето и унапредувањето на воспитно-образовната дејност на училиштето.

Компарирањето на законските одредби, со кои се регулира работата на стручните соработници во основното училиште, во сите досега постојни закони за основно образование, покажува дека речиси во сите нив се нагласува унапредувањето на воспитно-образовната работа на училиштето како основна, примарна задача на училишниот педагог и на останатите стручни соработници. Всушност, тоа е и основната причина за воведување на овие стручни лица во училиштето. Се согледува и тоа, дека покрај педагогот и психологот, како стручни лица во училиштето, во некои од досегашните закони, се наведувани и социологот, социјалниот и здравствениот работник, библиотекарот и дефектологот.

Во последниот, моментално најнов Закон за основното образование, донесен 2008 година, во членот 77, се вели: Воспитно-образовната работа во основното училиште ја остваруваат наставници, стручни соработници (педагог, психолог, социолог, дефектолог, библиотекар) и воспитувачи.² Со оваа законска одредба јасно се дефинирани профилите на стручни лица кои можат да ја обавуваат воспитно-образовната работа на стручен соработник во училиштето. Но, во него не е прецизирано дали во едно училиште треба да бидат вработени сите наведени стручни лица, кои как-тим би ги реализирале работните должности на стручниот соработник, или пак, само некое од нив кое би ги реализирало сите работни обврски на стручен соработник.

Во овој Закон, ново во однос на претходниот Закон за основното образование (1995), е тоа што се дефинирани и обврските, работните должности, кои стручниот соработник треба да ги реализира во основното училиште. Имено, во членот 87, се вели: Работните должности на стручниот соработник во основното училиште опфаќаат стручни работи за:

- запишување на учениците и следење на нивниот развој во основното училиште,
- го следи навременото вакцинирање на учениците,
- планирање на наставата и другата воспитно-образовна работа,
- развивање програми, постапки и инструменти за вреднување на постигањата на учениците и самовреднување на училиштето,

² Закон за основното образование, (2008), Скопје: Службен весник на Република Македонија, бр. 103

- учество во организирано и дидактичко-методско образование и надоградување,
- соработка со родителите,
- поддршка на работата на заедницата на учениците,
- примена на прописите за остварување на правата и должностите на учениците, напредувањето и изрекувањето на педагошки мерки за кршење на училишните права и куќниот ред на основното училиште,
- поддршка на стручните активи на наставниците за изборот на учебниците и детските списанија и другата литература што се користи во училиштето,
- организирање педагошка и методска практика на студентите од наставничките факултети,
- поддршка на наставниците за индивидуална работа со учениците,
- организирање и водење на работата на училишната библиотека,
- професионална ориентација на учениците,
- поддршка на наставниците за водење педагошка документација и евиденција на основното училиште,
- водење педагошки картон за наставниците.

Во содржината на оваа одредба од Законот всушност се дадени работните обврски за сите стручни соработници обединето, а не се дадени работните обврски на секој профил на стручен соработник поединечно, согласно неговите компетенции. Имено, дискутабилно е тоа, дали се очекува секој профил на стручен соработник, без оглед дали е педагог, библиотекар или пак друг профил, да ги обавува сите наведени работни должности или пак само некои од нив, во зависност од неговата професионална компетентност. Ова е посебно важно зашто во нашите основни училишта претежно е вработен еден стручен соработник (најчесто педагог или психолог), но со постојниот Закон тоа може да биде и друг профил. Се поставува прашањето, дали сите профили на стручни соработници се компетентни да ги обавуваат сите горенаведени работни должности?

Но, нашиот интерес во трудот е фокусиран на педагогот како стручен соработник и оваа одредба ќе ја разгледуваме од аспект на компетентноста на педагогот во однос на посочените работни должности.

Дипломираниот педагог во текот на своето базично образование е оспособен и стручно компетентен да извршува низа педагошки работни задачи во основното училиште. Имено, по завршувањето на студиите, дипломираниот педагог се стекнува со следните општи компетенции:

- афинитет кон професијата,

- знаења од областа на педагошката наука и вештини и способности за нивна практична примена,
- етичка посветеност,
- интерес и отвореност за сопствениот професионален развој и напредување,
- способности за анализа, синтеза, генерализација и решавање на проблеми од областа на воспитанието и образованието,
- воспитно-образовна работа со деца, млади и возрасни,
- врши советодавна и инструктивна работа,
- планирање, реализација, следење и вреднување на воспитно-образовната работа,
- иновирање на воспитно-образовниот процес и системот воопшто,
- истражувачка работа во областа на воспитанието и образованието,
- комуникациски вештини и вештини за тимска работа,
- менторство и поддршка на деца, млади и возрасни,
- менаџерски знаења, вештини и способности,
- планирање и управување со ресурси,
- примена на ИКТ во воспитно-образовната работа,
- водење педагошка документација,
- почитување на диверзитетот и мултикултурноста,
- соработка со општествената заедница (на локално, државно и меѓународно ниво).

Додека пак, дипломираниот педагог од областа на училишното воспитание и образование ги има следниве специфични компетенции:

- ја планира и програмира сопствената работа,
- ја планира воспитно-образовната работа на училиштето,
- врши анализа на образовни потреби на наставниците, стручните соработници и раководниот кадар во училиштето,
- планира и реализира наставна и воннаставна воспитно-образовна работа,
- анализира потреби за учење,
- дизајнира и изработува средства и материјали за настава и учење,
- организира настава/обука во училишни и вонучилишни услови,
- избира, адаптира и дизајнира педагошка средина,
- ја следи и евалуира воспитно-образовната работа на училиштето,
- ја следи и вреднува работата на учениците и училишниот персонал (наставници, стручни служби, раководен кадар),
- води педагошката документација,
- ги следи современите тенденции во образованието во светот,

- изведува советување за кариера,
- реализира научно-истражувачки и апликативни проекти,
- планира и организира професионално усовршување на наставниците,
- врши инструктивно-консултативна и советодавна работа со ученици, со родители и со наставници,
- планира и реализира педагошки истражувања за потребите на училиштето,
- помага во организацијата на работата со ученици со посебни потреби (талентирани и надарени ученици, ученици со асоцијално однесување, деликвенти, ученици со проблеми во учењето и др.),
- сензибилитет за потребите и интересите на децата,
- организира и реализира предавања од актуелни теми,
- применува современи образовни технологии,
- изработува инструменти за следење и евалуација за напредувањето на учениците,
- изработува инструменти за следење и евалуација на наставниот процес,
- селектира материјали за учење,
- реализира тимска работа,
- организира обука за водство,
- менторира наставници-почетници,
- менторира и дава поддршка на студенти,
- разрешува конфликтни ситуации меѓу децата, меѓу наставниците и меѓу вработените во училиштето,
- организира јавни акции и манифестации за афирмација на училиштето и образованието воопшто,
- организира манифестации на јавната и културната дејност на училиштето на локално и на национално ниво,
- остварува комуникација меѓу училиштето, локалната средина, образовните институции и институциите на државата.

Во врска со компетенциите за профилот педагог се говори и во стратешкиот документ *Националната програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015*, во делот *Програма за професионален развој на училишниот кадар*, во кој се дефинирани, најнапред општите компетенции на стручниот соработник, а потоа следствено и стручните компетенции на следниве профили: педагог, психолог, социолог и дефектолог. Овде ги наведуваме само специфичните компетенции за профилот педагог, а тоа се следните:

Специфични компетенции за профилот ПЕДАГОГ- на три нивоа.³

Работа насочена кон наставниците	<p>Следење на глобалните и тематските планирања на наставниците Консултации со стручните активи Усогласување во реализацијата на наставните програми Следење на реализацијата на наставната програма Испитување на причините за нереализирање на наставната програма Посета на настава и укажување за нејзино подобрување</p>
Работа насочена кон учениците	<p>Периодична анализа на постигнатите резултати. Сорботка со ученичката заедница (за ОУ и СУ) Давање соодветна помош на децата/учениците Професионална ориентација на учениците во завршните години (за ОУ и СУ) Подготовка за изведување завршен испит (за средните училишта)</p>
Советодавно-консултативни компетенции	<p>Планирање и подготовка на современи приоди и концепти Сорботка при избор на нови форми, методи и постапки за реализација на наставниот процес Учество и демонстрирање на практични модели на наставна работа Учество во изработка на инструменти за оценување или проверка на постигањата Организација на педагошко образование за родителите Советодавна работа со родителите во однос на педагошки прашања</p>

Од наведените компетенции на педагогот, може да се согледа дека овој профил на кадар може успешно да ги обавува речиси сите законски предвидени работни обврски на стручен соработник. Спорни се само работните задачи во врска со следењето на навременото вакцинирање на учениците, организирањето и водењето на работата на училишната библиотека, кои не се од делокругот на стручната работа на педагогот. Исто така, може да се констатира и тоа, дека компетенциите на дипломираниот педагог што се стекнуваат на Институтот за педагогија се компатибилни со оние коишто се предвидени за профилот педагог со *Националната програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015*.

³ Националната програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015, (2006). Скопје: Министерско за образование и наука на Република Македонија, стр. 351

Во актуелниот Закон за основното образование е регулирано и професионалното усовршување, оспособување и напредување на стручниот соработник. Имено во членот 91, е наведено: директорот, наставникот и стручниот соработник во основното училиште во текот на својата работа се должни професионално да се усовршуваат. Министерството во соработка со Бирото донесува годишна програма за професионално усовршување на наставниците и стручните соработници за поддршка на реформите во образованието и за истото обезбедува средства.

Ова особено е многу значајно за училишните педагози кои своето образование го стекнале многу порано и немале можност да се едуцираат во духот на современите барања на образованието, но и за сите останати за да бидат во тек со промените кои се преземаат во воспитанието и образованието воопшто и со сè она што треба да се внесе како новина во училиштето, и тоа не само на ниво на информација, туку и на ниво на практична имплементација.

Во однос на усовршувањето, оспособувањето и напредувањето на воспитно-образовниот кадар во училиштето, секако и на стручните соработници се однесува и членот 92, во кој се вели:

- (1) Наставниците и стручните соработници во основното училиште се усовршуваат, оспособуваат и напредуваат во звања,
- (2) Наставникот и стручниот соработник кои за првпат се вработуваат во образованието се со звање наставник-приправник и стручен соработник-приправник,
- (3) Наставникот-приправник може да напредува во звањата наставник, наставник-ментор и наставник-советник,
- (4) Стручниот соработник-приправник може да напредува во звањата стручен соработник, стручен соработник-ментор и стручен соработник-советник,
- (5) Платата на наставникот и стручниот соработник е според стекнатото звање,
- (6) Напредување на наставниците и стручните соработници во звањата наставник, наставник-ментор, стручен соработник и стручен соработник-ментор го врши училишна комисија која ја формира директорот на училиштето,
- (7) Комисијата од став (6) на овој член е составена од по два одделенски наставници и наставници по предметна настава, педагог, односно психолог во училиштето, еден родител, директорот на училиштето, член од училишниот одбор кој е претставник од основачот и советник од Бирото,

- (8) Одделенските и предметните наставници за членови во комисијата од став (6) на овој член ги избира наставничкиот совет во училиштето, родителот го избира советот на родители на училиштето, членот од училишниот одбор го избира училишниот одбор,
- (9) Напредувањето на наставниците и стручните соработници во звањата наставник-советник и стручен соработник-советник го врши комисија формирана од министерот,
- (10) Основното училиште во текот на една учебна година може да врши напредување на двајца вработени од редот на наставниците и стручните соработници во секое од звањата од став (6) на овој член и да предложи двајца вработени од редот на наставниците и стручните соработници да напредуваат во звањата од став (9) на овој член ако има до 50 вработени наставници и стручни соработници,
- (11) Основното училиште во текот на една учебна година може да врши напредување на три вработени од редот на наставниците и стручните соработници во секое од звањата од став (6) на овој член и да предложи три вработени од редот на наставниците и стручните соработници да напредуваат во звањата од став (9) на овој член ако има повеќе од 51 вработени наставници и стручни соработници,
- (12) Наставник и стручен соработник може да напредува во следното звање по три години, на начин утврден со овој закон,
- (13) Наставникот и стручниот соработник кој не е задоволен од извршениот избор за напредување во звање, има право на приговор до Министерството, во рок од осум дена од денот на објавувањето на списокот на наставници и стручни соработници кои напредуваат во звање,
- (14) Начинот на стручното усовршување, оспособување и напредување на наставниците и стручните соработници во звањата од ставовите (3) и (4) на овој член го пропишува министерот.

Со оваа законска обврска се дава можност стручниот соработник-педагог да напредува во соодветно звање, согласно нивото на неговите постигнати резултати во воспитно-образовниот процес. Стекнувањето на звања на стручниот соработник беа предвидени и со претходниот Закон за основното образование, но во него не беа дефинирани звањата во кои може да се промовира стручниот соработник.

Оваа законска одредба говори за тоа како треба да напредуваат наставниците и стручните соработници во соодветни звања, но и за тоа

дека педагогот е еден од членовите на училишната комисија која е задолжена да го врши напредувањето на наставниците и стручните соработници во звањата наставник, наставник-ментор, стручен соработник и стручен соработник-ментор. Со оваа ставка од Законот се потенцира дека педагогот, па и психологот, се најкомпетентни стручни соработници кои може да дадат сопствен, стручен придонес во вреднувањето на постигањата на наставниците и стручните соработници во основното образование.

Во однос на обврските на стручниот соработник-педагог коишто законски се санкционирани се говори и во делот од Законот што се однесува на приправничкиот стаж. Имено, во него се наведува дека, наставник, стручен соработник или воспитувач кој за првпат се вработува во основно училиште е наставник-приправник, стручен соработник-приправник или воспитувач-приправник, дека приправничкиот стаж трае една година, дека за време на приправничкиот стаж се оспособуваат за самостојна воспитно-образовна, односно стручна работа преку совладување на програмата за стручен испит и соработуваат со наставниците, стручните соработници или воспитувачи и се подготвуваат за стручен испит. За време на приправничкиот стаж приправникот го следи ментор. Менторот на приправникот, наставник, стручен соработник или воспитувач, кој го определува директорот на училиштето, може да биде од редот на наставниците, односно стручните соработници или воспитувачи. Менторот на приправникот му подготвува програма која вклучува методска, дидактичка и друга подготовка потребна за оспособување и за полагање на стручниот испит (член 85).

Согласно оваа одредба од Законот, училишниот педагог може, но и не мора да биде назначен за ментор на наставниците, стручните соработници и воспитувачите приправници. Но сепак, иако не е ментор, тоа не ја исклучува можноста и потребата од негова соработка со приправникот, туку напротив во тој случај, соработката се проширува на тој начин што училишниот педагог заедно со назначениот ментор ќе му помага на приправникот полесно да ја совлада Програмата за стручниот испит, ќе го информира и запознае и со другите обврски што ќе треба да ги остварува во училиштето и ќе му помага во адаптирањето во училишната средина и наставничкиот колектив. При воведувањето на приправникот во работата на училиштето, особено треба да се стави акцент на запознавањето на приправникот со оние специфичности во работата и животот на училиштето, за кои тој во текот на своето иницијално образование бил само површно или само теоретски запознаен или пак воопшто ја немал таа можност.

Важноста од соработка на училишниот педагог со приправникот е голема бидејќи работејќи со него, давање стручна помош, тој одновре-

мено формира свој иден соработник. Значи, училишниот педагог има голем интерес да соработува со наставникот-приправник, стручниот соработник-приправник или воспитувачот-приправник, пред сè, зашто може многу да му помогне, но и затоа што на тој начин создава услови за широка соработка со приправниците и стекнува нивна доверба за натамошна соработка.

Презентираните одредбите од актуелниот Закон за основното образование ги регулираат: статусот, работните обврски, стручното усовршување, оспособување и напредување на стручниот соработник-педагог во основното училиште.

Литература

- Георгиева, Л., 1992. *Развиток, состојби, проблеми и перспективи на педагошко-психолошката служба во основните училишта во Македонија*. Скопје: Просветно дело, бр. 5.
- Greene, M., Valesky, T., 1998. *Elementary counselors and inclusion: A statewide attitudinal survey*. Professional School Counseling, Vol. 2 Issue 1.
- Dunjikj, Lj., 1989. *Školski pedagog u funkciji savremenog unapređivanja vaspitno-obrazovne prakse*. Sarajevo: Naša škola, br. 5-6.
- Ѓорѓиевска, Г., 1991. *Училишниот педагог во функција на унапредувањето на воспитно-образовната работа*. Скопје: Просветно дело, бр. 2.
- Ѓорѓиевска, Г., 1999. *Отпори и ограничувања во работата на училишниот педагог*. Скопје: Просветен работник, бр. 868, 869, 870.
- *** 1965. *Закон за основното училиште*. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр. 31.
- *** 1969. *Закон за основното училиште*. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр.7.
- *** 1976. *Закон за основното воспитание и образование*. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр. 11.
- *** 1983. *Закон за предучилишно и основно воспитание и образование*. Скопје: Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, бр. 19.
- *** 1995. *Закон за основното образование*. Скопје: Службен весник на Република Македонија, бр. 44.
- *** 1996. *Закон за изменување и дополнување на законот за основното образование*. Скопје: Службен весник на Република Македонија, бр. 24, 34.
- *** 1997. *Закон за изменување и дополнување на законот за основното образование*. Скопје: Службен весник на Република Македонија, бр. 35.
- *** 2008. *Закон за основното образование*. Скопје: Службен весник на Република Македонија, бр. 103.

- *** 2009. *Институтот за педагогија - Прирачник*. Скопје: Филозофски факултет.
- Jurić, V., 2004. *Metodika rada školskog pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mandić, P., Radovanović, I., Mandić, D., 2000. *Uvod u opštu i informatičku pedagogiju*. Beograd: Učiteljski fakultet, Centar za usavršavanje rukovodilaca u obrazovanju.
- *** 2006. *Националната програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015*. Скопје: Министерско за образование и наука на Република Македонија.
- *** 1999. *Основи за програмирање на работата на педагогот*, Основи за програмирање на воннаставната воспитно-образовна дејност на основното училиште и на работата на стручните работници. Скопје: Педагошки завод на Македонија.
- Počkaj-Kežman, J., 1991. *Vloga šolskega pedagoga pri posodabljanju vzgojno-izobraževalnega dela*. Ljubljana: Vzgoja in izobraževanje, br. 1.
- Resman, M., 1990. *Školski pedagog kot potreba učitelja*. Ljubljana: Sodobna pedagogika, br. 7-8.
- Трнавац, Н., 1996. *Педагог у школи*. Београд: Учитељски факултет.
- Стојановска, В., 2004. *Дидактички аспекти на соработката на училишниот педагог и наставниците*. Скопје: Форум.
- Quarto C.J. 1999. *Teachers' perceptions of school counselors with and without teaching experience*, Professional School Counseling, Vol. 2 Issue

Vera STOJANOVSKA
Aneta BARAKOSKA

VIEW ABOUT THE LEGAL OBLIGATIONS OF THE QUALIFIED ASSISTANT - PEDAGOGUE IN PRIMARY SCHOOL

Summary

Primary school education is carried out by teachers, qualified assistants (pedagogue, psychologist, sociologist, special education and rehabilitation staff, librarian) and educators. In the paper are presented and analyzed only the up to date legal principles which regulate the status, progress and work responsibility of the qualified assistant – pedagogue in primary school. The analysis shows that in comparison with the previous laws the current Education Law regulates all the important issues concerning the schoolmaster's work.

Key words: QUALIFIED ASSISTANT, PEDAGOGUE, PRIMARY SCHOOL, EDUCATION LAW, QUALIFICATIONS OF THE PEDAGOGUE